

Jideynta afxumida

Barinimada Islaamka

ee waxa ay sheeganayaan kuwa fikirka lunsan wata inay
banaan tahay afxaarnimada iyo afxumida iyagoo
taxriifnaya macnaha oraahda Allaha sare **(Ma jecla
Ilaahay in lagu dhawaaqo xumaanta oo hadal ah
ruux la dulmiyay mooyee Allana waa maqle og)**

Magaca Alle ayaan kubillaabayaa ee naxariis guud iyo mid gaarba naxariista

Mahad waxaa iska leh Allaha caalamka rabbiga u ah, naxariis iyo nabadgelyo korkiisa ha ahaato kan ugu sharaf badan anbiyada iyo rususha, sayidkeena Muxamed oo lasoo diray asoo naxariis u ah caalamka, ehelkiisana korkooda ha ahaato iyo asxaabtiisa dhammaan

Diinta quruxda

Cod xadkabax ah ayaa casrigan saramaray

oo sheeganaya in afxaarnimada iyo afxumida iyo

aflagaadada daliil Quraanka iyo sunada ka mid ah loo hayo !

Waxaa la og yahay in Islaamka ugu yeeray mu'iniinta hadalka fican iyo falka quruxda badan, wuxuu ku boorriyay ixsaanka iyo akhlaaqda suubban, iyo kafogaanshaha xumaanta wixii muuqda iyo wixii qarsoonba. Laakin waxaa badan dadka weyddiia: sow Islaamka uma banneynin qofka la dulmiyay inuu xumaanta u muujiyo kan isaga dulmiyay sida ku sugan oraahda Allaha sarreeya: (Ma jecla Ilaahay in lagu dhawaaqo xumaanta oo hadal ah ruux la dulmiyay mooyee Allana waa maqle og)¹

Cod xadkabax ah ayaa casrigan saramaray oo sheeganaya arrin yaab leh, oo ah in afxaarnimada iyo afxumida iyo aflagaadada daliil Quraanka iyo sunada ka mid ah loo hayo !

Laakin caqligal miyaa inuu ka mid ahaado hadyiga Alle iyo rasuulkiisa (S.C.W) afxaarnimada iyo afxumida - waa ka hufan yahay arrinkaas, jawaabta madluumka uu u jawaabayoo daalimka?

1 - Annisaa : 148

Kala go'aanta sanadka > qallooca fahanka

Alle wuxuu ku khatimay risaalooyinkiisa soosaaridda sayidkeena Muxamed - naxariis iyo nabadgelyo korkiisa ha ahaatee -, diinta wuxuu ku ilaaliyay gadaashiisa culimada umadda oo kaga qaatay sanad xiriira, waxaa taxmay fahanka toosan ee diintan asoo sanad wata, kamana leexdo fahankan toosan qofka jiira darbiyada diintan sanadkan la'aantiisa.

Maxay ka fahmeen kuwa fikirka qaldan wata aayadda qofkii dulmi kasoo gaaro aadane qof kaste uu yahayba?

- inuu xaq u leeyahay inuu aflagaadeeyo oona caayo ereyo qaab daran oo xunna ku tuuro.
- in cayda iyo aflagaadada ay asal tahay in xumeynta laga horgeeyo

laakin malada xaqqan wuxuu u keenay inay kusii taraxtagaan waddadan akhlaaq la'aanta ah

Kala go'naanta sanadka > qallooca fahanka > fikir jirran

Kaddib iyaga waxay u tiiriyeen Allaha weyn oo sarreeya afxumida hadalka, waxayna u tiiriyeen rasuulkiisa sharafta badan - naxariis iyo nabadgelyo korkiisa ha ahaatee - inuu jideeyay, taasna waa wax loo yeelayo rabitaan xaga nafta ah oo isku qasan oo diiday inuu keensado mooyee meel uu ku baxsado oo sharci ah, oo ugu kaalmeynaya fulinta caradiisa iyo nacasnimadiisa dabci xun iyo hadal qaab daran, kaddib wuxuu sheeganayaa inay arrintaas bannaan tahay, bale in loo baahan yahay in lagu camalfalo!

Shubhada koowaad:

Daliilka: oraahda Alle: (Xumaantana ku madax adag isku dhejisna ah)²

Fahanka qaldan:

in laga dhigo tilmaanta afxaarnimada iyo xumaanta mudlaq iyadoo lag soo qaadayo asal ee aan lagasoo qaadaynin istisnaa.

Fahanka saxa ah:

Tilmaanta waxay la xiriirtaa xaalad gaar ah iyadoo la caddeynayo xaqiiqo dadka ka qarsoonayd.

"alcutul azaniim"³ macnihiisa waa kan sheegadka ah oo dadka isku dhejiya oona aan ka mid ahayn, waa Alwaliid bin Almuqiira, ama qof shar lagu yaqaano⁴.

Shubhada labaad

Daliilk: (...hasayeeshee wuxuu u iishay dhulka (adduunyo jacayl) wuxuuna raacay hawadiisa, wuxuuna la mid yahay eey haddaad erido wuu lalmin carrabka haddaad deysana wuu lalmin, saasna waa tusaalaha dadka beeniyay aayaadkanaga...)⁵ iyo oraahdiisa subxaanahu: (...kuwii la faray inay kitaabka Tawreed (ilaaliyaan) kuna camalfalaan haddana an ku camalfalin, waxay la mid yihiin dameer xambaarsan kutub waaweyn, waxaana xun tusaalaha kuwaas beeniyay Aayadaha Alle...)⁶

Fahanka qaldan:

In lagu dhejiyo sifo naaqs ah oo ceeb leh waa "Afxumida" Allaha weyn oo ka sarreeya waxa ay oranayaan, aafadan meesha ay ka dhalatay waa maqnaanshaha fahanka qawaacida afka carabiga dhinaca tashbiiha, iyo farqiga u dhexeeya isaga iyo sifada⁷.

Fahanka saxa ah:

Luqadda carabta waa midda xukunta maxaayeelay waa mandiqaa fikirkooda, suugaanta carbeed waxaa ku sugan qisada gabyaaga oo ku ammaanay khulafada mid ka mid ah oraahdiisa: adiga waxaad tahay sida eeyga oo kale xaga ilaalintaada kalgacalka orgi oo kale ayaad tahay xaga ladagaallanka arrimaha adag, waxaa loola jeedaa halkan tilmaanta iyadoo loosoo maryo maahmaah ee lagama wado caay iyo aflagaado.

2. Alqalam: 13

3 - Mafaatiix alqeyb - Fakrudiin Arraazi, tafsiiirka suuratu alqalam (30/607)

4 - Jaamicu Albayaan - Addabari, tafsiiir suurtu Alqalam (23/164), tafsiiir ibnu Khathiir (8/212), tafsiiir bin Catiya (5/347), tafsiiir Alqurdubi (18/231)

5- Al-acraaf: 176

6- Aljumca: 5

Wuxuu u sameeyay Alle kuwan tusaale oo ah sida xaalka dameerka oo xambaarsan kutub wax dheef ah kama helayo oo aan ahayn sid oo aqoon iyo fahan la'aan wata⁷.

haddii aad waaniso waa lunsan yahay, haddii aad iskaga tagto waa lunsan yahay sida eeyga oo kale haddii aad racdeyso wuu hiinraagayaa haddii iska daaysona wuu hiinraagayaa, waxaa la mid ah:

(Haddaad ugu Yeedho Hanuunkana idima raacaan waana isku mid haddaad u Yeedhaan iyo haddaad ka Aamustaanba.) (Al-acraaf: 193)⁸.

Ujeeddadu waxay tahay xumeynta xaaladdan iyo dhaleeceynteeda iyo in laga didiyo dadka, oo loogu yeero dhammeystirnaanta oo soo galaysa raacidda axkaamta sharciga iyo daacada Alle iyo rasuulkiisa⁹.

In lagu dhejiyo sifada Afxumida Allaha weyn oo ka sarreeya waxa ay oranayaan, aafadan meesha ay ka dhalatay waa maqnaanshaha fahanka qawaacidda afka carabiga dhinaca tashbiiha, iyo farqiga u dhexeeya isaga iyo sifada.

Shubhada seddexaad

Daliilka: oraahda Abuubakr Alsadiiq (R.C.): nuug kintirka laata iyo oraahda Hamza bin Cabdilmudalib (R.C.): (midda kintiraha jarjarta inankeediyow).

Fahanka qaldan

haddayba kasoo fuleen ereyadan oo kale saxaabada sharafta leh mid ka mid ah way bannaan yihiin.

Fahanka saxa ah:

Dhacdooyinka mawaaqifta oo kasoo fula qofaan macsuum ahayn oo khilaafsan wixii uu sugay macsuumka ma ansaxayso in la daliilsado

Sax ma aha in la illaawo nin taariikhdiisii akhlaaq wanaagsan ku sifeysan iyo dhaqan qurux badan kaddib in lagu xukumo dhaqan keligii ah oo aan soo noqnoqonin oo laga dhigo inuu yahay sal wax lagu dhiso.

Oraahda sayidkeena Abuubakar Alsadiiq (R.C.) hadday ka ansaxdo, waxay dhacday marka uu ku xeeledeeraaday canaata Curwa bin Mascuud marka uu ka carooday hadalka uu ku yiri nabiga: (waxaan u arkaa dad lasoo ururiyay inay ku habboon tahay inay cararaan oo ay kaa tagaan).

Oraahda sayidkeena Xamza (R.C.) waxay ahayd dagaalkii Uxud uu ku yiri Sibaac bin Cabdilcuzaa asoo ku dhaleeceynayo marka ay kulmeen, iyadoo dagaalka uu darnaaday carada meel sare ay gaartay, illeen hooyadiisa Umu Anmaar waxay ka ahayd Makka mid gabdhaha ku gudda.

Halkaan waxaa ka cad farqiga u dhexeeya ereyada aan habbooneyn marka ay soo baxayaan waqtiga carada iyo isku dayidda jideynta afxumida iyo sallaynteeda iyo faafinteeda si inay ka mid tahay oo kale sunada.

**Wuxuu yiri rasuulka - naxariis iyo nabadgelyo
korkiisa ha ahaatee -(Mu'minka ma aha mid durid
badan ama lacnad badan ama xun ama afxun)**

7- Tafsiirka Addabari

8- Tafsiirka Albaqawi

9- Eeg: Tafsiir attaxriir wattanwiir, Addaahir bin Caashuur (28/213), Tafsiir Zaad almasiir, Abi Alafarj Aljowzi (4/281), Tafsiir Alqurdubi (18/94).

Asalka ku sugan hadyiga nabawiga

Waxay caddeysay sunada dahiran asalka dabciga muslinka marka uu la dhaqmayo qofka xumaanta u geystay, waxaa ka mid ah: waxaa laga wariyay Caa'isha (R.C.) : in yahuuda ay u yimaadeen nabiga oo ay dhaheen: geeri korkiina ha haato, waxay tiri Caa'isha: idinka korkiina ha ahaato Alle ha idin lacnado hana idin caroodo, wuxuu yiri: koro Caa'ishoy, is deji iskna jir dagaalka iyo afxumida) waxay tiri: miyaadan maqlin waxa ay dhaheen? wuxuu yiri: (miyaadan maqlin waxa aan dhahay? waxaan u jawaabay waxaa la ii aqbalayaa iyagana looma aqbalayo)¹⁰ .

waxaa laga wariyay Cabdullaahi bin Maseud (R.C.) wuxuu yiri: rasuulka Alle (S.C.W.) ayaa yiri: (Mu'minka ma aha mid durid badan ama lacnad badan ama xun ama afxun)¹¹ .

Waxaa laga wariyay Jaabir bin Samura (R.C.) wuxuu yiri: waxaan joogay meel nabiga - naxariis iyo nabadgelyo korkiisa ha ahaatee - joogo wuxuu yiri: aabbahayga Samura wuxuu fadhiyay hortayda, wuxuu yiri rasuulk: (afxumada iyo afxumaraadinta ka mid ma aha islaamka, kan dadka ugu fiican islaamnimada waa kan ugu akhlaaqda fiican)¹² .

xiriirka sanadka > fahanka toosan

Culimada ummadda ayaadda sharafta leh fahan toosan ayay fahmeen, macnaheeda ayay u caddeeyeen si fiican, kuwan waa qeyb ka mid ah oraahyada saxaabada iyo taabiciinta ay kaga hadleen aayadda.

Caalimka ummadda Cabdullaahi bin Cabbaas -Ilaahay raalli haka noqdee - (17 H.): wuxuu yiri: Ilaahay ma jecle qof inuu habaaro qof kale haddii laga gardaran yahay mooyee, wuxuu u oggolaaday inuu habaaro qofkii dulmiyay, kaasna waa oraahdiisa ah: **(ruux la dulmiyay mooyee)**, hadduu sabro ayaa u khayr badan¹³ .

Imaam Alxasan Albasri (110 H.):

wuxuu yiri: waa ninka dulminaya nin kale yuuna habaarin, ha yiraahdo: Ilaahayow igu caawi xaqqaygana iigasoo saar, riwaayad kale wuxuu yiri: wuxuu u oggolaaday inuu habaaro qofkii dulmiyay asoo aan ku xadgudbin)¹⁴ .

10 - Albukhaari: baabka: nabiga (S.C.W.) ma ahayn qof afxun ama afxumada raadiya, xadiiska 6030.

11- Altirmidi, baabka wixii kusoo arooray lacnadda, xadiiska 1977

12 - Axmed ayaa wariyay, musnadka basriyiinta, xadiiska Jaabir bin Cabdullaahi 20831

13- Tafsiirka ibnu Kathiir (2/442)

14 - Raadraaca hore

Imaam Mujaahid bin Jabr (104 H.)

Wuxuu yiri: waa nin martisoor ka dalbanaya nin kale marka ma martigalinayo, waxaa loo oggolaaday inuu sheego wuxuu ku sameeyay, sida: ima martisoorin ima martigalilin .

xiriirka sanadka > fahanka toosan > taxanaanta sanadka

waxay isku waafaqeen culimada fahanka sax ah iyo in cafska ka fican yahay, kana fog xafxumida iyo falagaadada, taasna waxaan ka arkaynaa dhammaan kutubta tafsiiirka tusaale ahaan waxaa ka mid ah:

Culimo ku fasiray aayadda fahan sax ah iyo sanad toosan

Tafsiiirka ibnu Jariir Addabari 311 H.	Tafsiiirka Muqaatil bin Suleymaan 150 H.
Tafsiiir Azzajaaj 311 H.	Tafsiiir Cabdirasaaq Assancaani 211 H.
Tafsiiir Asaclabi 427 H.	Tafsiiir ibnu abii xaatim 327
Tafsiiir Albqawi 510 H.	Tafsiiir Assamcaani 489 H.
Tafsiiir albaxr almuxiid 745 H.	Tafsiiir ibnu cadiya 542 H.
Tafsiiir Arraazi 606 H.	Tafsiiir ibnu Aljowzi 597 H.
Tafsiiir Annasafi 710 H.	Tafsiiir alciz bin cabdisalaam 660 H.
Tafsiiir Alqurdubi 671 H.	Tafsiiir Alkhaazin 741 H.
Tafsiiir Abu Asscuud 982 H.	Tafsiiir al alaaleyn 864 H.
Tafsiiir Almaraaghi 1371 H.	Tafsiiir fatxilbayaan 1307 H.

qaldanaanta iyadoo yar ayay bilaabataa si ay u ballaarato haddii aan lala gaarin in loo noqdo fahanka umadda ee sanadka xiriira haysta, fididda qaldanaanta fahanka waxaa ka dhalanaya gafaf iyo musiibooyin diinta iyo dadka haysta xumaan usoo jiideysa.

Waa maxay saameyska ugu daran ee ku xadgudbidda shareecada oo ka dhalanaya faafinta fahanka qaldan

- faafidda ereyda afxumida iyadoo loo arkayo inay salka ku hayso diinta.
- inay halis gasho kalsoonida akhlaaqda islaamiga oo dadka noaftooda ku weyn
- in lagu tilmaamo islaamka xagga cadowgiisa xataa qaar ka mid kuwa sheeganaya inuu yahay diin jideynaysa akhlaaqda xun iyo ereyda afxumada.
- inay u maleeyaan in badan dhalinyarada muslimiinta ka mid ah in lagu aflagaadeeyo daalimka ereyda xun oo qaabka daran aysan dhib lahayn xagga sharciga iyo inay tahay mid la doonayo!

Wuxuu yiri Xasan Albasri:
yuuna habaarin, ha yiraahdo:
(Ilaahayow igu caawi xaqqaygana iigasoo saar)

Allow gub
gurigiisa iyo

Allow ii gargaar

Nuxurka:

- Islaamka wuxuu amraa hadalka wanaagsan wuuna ku boorriyaa dhammaan xaaladaha oo dhan aadanaha uu dadka la dhaqamayo.
- asalka diintan toosan waxaa in layska reebo afxumida iyo hadalka xun.
- waa halis waxa ay sheeganayaan qaar ka mid ah kooxaha xagjirka in daalimka lagu aflagaadeeyo ereyada xun inay tahay wax shareecada ku cad, waxaa gaf weyn ah in la jideeyo afxumida oo kuwa badan iyaga ka mid ah ay gacmaha kula jiraan.
- waxaa lagama maarmaan ah in loo laabto culimada la yaqaano xaga fahanka nusuusta si uuna ugu dhicin muslinka baadiyeynta kuwa sheegadka ah oo danaha gaar wata oona hawaraac ah sidoo kale aragtida gaaban.
- daliil ugama sugna ayaadda sharafta badan:
oo tusinaya in afxumo ama aflagaado loogu jawaabo daalimka ama in sharaftiisa meel lagaga dhaco asoo lagu aflagaadeynayo ereyo xunxun oo diinteena toosan naga reebtay asal ahaan sida lasoo sheegay.

(dadka miyuu wejiweji ugu ridayaa naarta wixii

carrabkooda u keenay mooyee)

Xadiis sharaf leh¹⁶

Taxanaha taxriifka iyo sheegashada

Wuxuu yiri rasuulka (SCW):

(Cilmigan waxaa ka xambaaraya dad kaste kuwa lagu kalsoon yahay, waxay ka hufaan taxriifka kuwa xadgudba iyo sheegashada kuwa baadilka wata, iyo fasirka jaahiliinta)

Dadka qaar oo fikradaha qaldan xambaarsan hadalka Alle (SW) iyo hadalka nabigiisa (SCW) waxay u fahmeen qaab aan waafaqsanayn manhajka cilmiga oo laga dhaxlay salafkii suubbanaa, mana la soconayo ujeeddooyinka iyo qiyamka sarsare ee waxyiga Alle.

waxay aadeen qaar aayadaha quraanka kariimka ka mid ah oo kusoo degay dadka aan muslinka ahayn waxay korka ka saareen muslimiinta, waxay qaateen aayado usoo arooray qaab istisnaa ah waxay kalasoo baxeen axkaam guud, waxay u taxriifiyeen hadalka Alle iyo axaadiista nabigiisa sharafta leh qaab keenaya inay sugnaato ama ay ku (sameysanto) mafaahiim caqliga dadka muslimiinta oo aad u qaldan, oo ay ka dhasheen dhaqamo iyo falal aan xiriir la lahayn diinta islaamka ee toosan.

waxaan ku ogaanaynaa taxanahan wixii ay ku dhaceen dadka xambaarsan fikradahan qaldan oo ah taxriiifinta macnaha hadal Alle iyo hadalka rasuulkiisa, iyo baadinimada ay ka baadiyoobeen qaar ka mid ah axkaamta sharciga oo ayna qaateen mafaahim qaldan, taasoo ka dhigta inay noqdaan kuwa ka baxsan ujeeddada Alle iyo rasuulkiisa iyo fahanka salafka suubban.